tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Haziran /June 2018, c. 4, s.1: 95-122

Türkçe Kur'ân Mâllerinde "بصر/ba-sa-ra" Fiilinin ve Türevlerinin Çeviri Problemi

The Translation Problem Of The "بصر/ba-sa-ra" Verb And its Derıvatıves in Turkısh Quran Translatıons

Habip GÜL

Araştırma Görevlisi, Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Tefsir Anabilim Dalı

Research Assistant, Uşak University, Faculty of Islamic Science,
Department of Tafsir

Uşak / TURKEY

habip.gul@usak.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/ 0000-0002-5018-582X

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 27 Mart / March 2018

Kabul Tarihi / Date Accepted: 18 Mayıs / May 2018

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Gül, Habip. "Türkçe Kur'ân Mâllerinde "بصر/ba-sa-ra" Fiilinin ve Türevlerinin Çeviri Problemi". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi 4,* sy. 1 (30 Haziran 2018): 95-122.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: http://dergipark.gov.tr/tasavvur | mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr

Öz

"بصر/Ba-sa-ra" fiili ve bu fiilden türeyen kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de önemli bir yer teşkîl etmektedir. Bu sebeple âyetlerin doğru bir şekilde anlaşılması için bu fiilin ve türevlerinin dikkatlice analiz edilmesi gerekmektedir. Bu fiil ve türevleri göz, görme hissi, bilmek, tefekkür etmek, ibret almak, basiretle görmek, kalp gözü gibi anlamlarda kullanılmaktadır. "بصر/ba-sa-ra" fiilinin ve türevlerinin en temel anlamı, bir şeyin zuhûr etmesi ve ortaya çıkmasıdır. Diğer anlamlarını bu anlamıyla ilişkili olarak kazanmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de "بصر/ba-sa-ra" fiili ve türevleri hem göz hem de akıl ve kalp ile görmeyi, sezmeyi, zihnî bir kavramayı ifâde etmektedir. Ancak meâllerde bu fiil ve türevleri genellikle "görmek" anlamıyla ilişkilendirilerek çevrilmektedir. Bilmek ve anlamak anlamlarına ise çoğu zaman vurgu yapılmamaktadır. Bu sebeple biz bu makalemizde bu fiilin ve türevlerinin meâllerdeki çeviri problemi üzerinde durmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: basiret, semantik, kavrayış, kalp gözü, etimoloji.

Abstract

The verb "بصر/Ba-sa-ra" and its derivatives constitute an significant place in the Qur'an. For this reason, this verb and its derivatives are need to be analyzed carefully in order to understand the verses correctly. This verb and its derivatives are used referring to the meanings such as eye, sense of sight, knowing, contemplating, taking a lesson, to see with foresight and eye of the heart. The basic/core meaning of the verb "بصر/ba-sa-ra" and its derivative "Basirah" is the appearance and occurrence of something. It gains other meanings in relation with that basic meaning. In the Holy Qur'an, the verb "بصر/ba-sa-ra" verb means not only to see with eyes, but also to see with mind and heart, perceiving and mental comprehension. But in the translations, these verbs and their derivatives usually are translated by being associated with the meaning of "to see with eye". For this reason, in this article we will try to focus on the translation problem of this verb and its derivatives.

Keywords: foresight, semantic, comprehension, heart eye, etimology.

Giriş

Çeviri, kaynak dildeki bir kelimenin anlamının hedef dile en iyi şekilde aktarılmasını ifâde eden bir kavramdır. Ancak şu da bir gerçektir ki çeviri oldukça zor bir iştir. Çünkü bir dilde bir kelimenin ifâde ettiği anlamların tamamını başka dilde tek bir kelimeyle ifâde etmek her zaman mümkün değildir. Bu sebeple öncelikle bir ifâdenin veya kelimenin kaynak dilde hangi anlamlara geldiği çok iyi tespit edilmelidir. Daha sonra hedef dildeki o anlamı gösteren en iyi anlam belirlenerek çeviri yapılmalıdır. Aksi takdirde kaynak dilde verilmek istenen mesaj kaybolabilir. Hele çevrilmek istenen mesaj Kur'ân-ı Kerîm ise çok daha dikkatli olmak gerekmektedir.

Oldukça zengin bir anlam yapısına sahip olan "بصر/Ba-sa-ra" fiilinin ve türevlerinin Türkçeye çevirisinde de çok dikkatli olmak gerekmektedir. Yazılan meâller incelendiğinde genellikle bu filin ve türevlerinin anlamlarının çok dikkatlice tespit edilmediği görülmektedir.

"Ba-sa-ra" fiilinin ve türevlerinin âyet içerisinde delâlet ettiği anlamın tesbîtinin meâllerin büyük çoğunluğunda ihmâl edildiği görülmektedir. Bu çalışmada öncelikli olarak ulaşabildiğimiz meşhûr ve yaygın olan meâller kullanılacaktır. Hem eski hem de güncel meâlleri seçmemizin sebebi eski meâllerde de güncel meâllerde de bu çeviri hatasının bulunduğuna dikkat çekmektir. Bu bağlamda Abdülaziz Bayındır'ın, Ali Fikri Yavuz'un, Bayraktar Bayraklı'nın, Diyanet İşleri Başkanlığının ve Diyanet Vakfı'nın, Edip Yüksel'in, Hasan Basri Çantay'ın, Muhammed Esed'in, Mustafa İslamoğlu'nun, Ömer Nasuhi Bilmen'in, Süleyman Ateş'in ve Yaşar Nuri Öztürk'ün meâlleri incelenecektir. Âyetlerin meâlleri "http://www.kuranmeali.com" adlı siteden alınmıştır. Çalışmamızda zikredeceğimiz meâller alfabetik sıraya göre verilmiştir.

1. "بصر/Ba-sa-ra" Fiili ve Türevleri

"بصر/Ba-sa-ra" fiilinin ve türevlerinin anlamlarını daha iyi tespit edebilmek için kadim sözlüklere müracaat etmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda bu fiilin ve türevlerinin temel ve yan anlamları üzerinde durulacaktır.

1. 1. "بصر/Ba-sa-ra" Fiili ve Türevlerin Sözlük Anlamları

Arapça sülâsi mücerred hâli (ب-ص-ر) be-su-ra, be-sa-ra veya be-si-ra şekillerinde gelen bu fiilin masdarı "بصرا/besaran, بصاراة/besâraten, بصارة/bisâraten"[1] olarak gelir. Bu fiil ve türevleri şu anlamlarda kullanılmaktadır:

1. 1. 1. Göz-Görme Hissi

"Ba-sa-ra" fiili "البصر/basar" şeklinde isim olarak kullanıldığında göz ve görme hissi anlamlarına gelmektedir.[2] Işıklar, renkler ve şekiller onunla algılanır.[3] "بصر/ba-sa-ra" sülâsi fiil olarak kullanıldığında "gördü"[4] anlamına gelir. İsm-i fâil olarak "مُبْصِر/mubsır" dendiğinde ise "aydınlatıcı, görünür kılan" anlamına gelir.[5] Zeccâc (ö.311/923): "mubsıra" şeklinde okunursa "açık, görünür kılan"; "mubsara" şeklinde fethalı olduğunda "açıklanan, görünür kılınan,[6] açık olan[7] aydınlatıcı"[8] anlamlarına geldiğini belirtmektedir. Allâh'ın isimlerinden birisi de Basîr'dir. Bu kelime Allâh için kullanıldığında O'nun organsız olarak gizlisiyle açığıyla her şeyi görmesi anlamına gelir. [9] Görülen hiçbir şey O'nun görmesinden gâib kalamaz. O'nun görmesini

---

1 İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrim, *Lisânu'l-'arab* I-XV (Beyrût: Dâr-u Sâdır, t.y.), IV: 64.

2 Ferâhidî, Halîl b. Ahmed, *Kitabu'l-'ayn*, (Beyrût, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003, I: 141; Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbu'l-lüga* I-XV, thk. Ahmed 'Abdulalîm el-Berdûnî, (Mısır: Dâru'l-Mısriyye, t.y.), XII: 174; Cevherî, İsmâil b. Hammâd, *es-Sıhah Tâcu'l-lüga ve Sıhahu'l-'arabiyye* I-VI, thk. Ahmed 'Abdulğafûr 'Attâr, (Beyrût, Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, t.y.), II: 591.

3 Curcânî, Seyyid Şerîf Ali b. Muhammed, *Kitâbu't-ta'rîfât*, thk. Muhammed Sıddîk Minşâvî, (Kâhire, Dâru'l-Fadîle, t.y.), 42.

4 İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 64; Cevherî, *Tâcu'l-lüga* I-VI, II: 591, Zebîdî, Muhibbuddîn Muhammed Murtazâ Huseyn Vâsıtî, *Tâcu'l-'arus min cevâhîri'l-kâmûs*, (Kuveyt: Matba'atu Hukûmeti Kuveyt, 1392/1972), X: 197; İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyyâ (ö.395/1004), *Mu'cemu mekâyîsi'l-lüga* I-VI (Beyrût, Dâru'l-Fikr, t.y.), I: 254, Cevherî, *Tâcu'l-lüga,* II: 591; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 197; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 197; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 64.

5 Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 176; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 207.

6 Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 208.

7 Cevherî, *Tâcu'l-lüga,* II: 592; Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb, *el-Kâmûsu'l-muhît*, (Beyrût: Mekteb-u Tahkîki't Turâsi fî Muesseseti'r-Risâle, 1426/2005), 351.

8 Cevherî, *Tâcu'l-lüga,* II:591; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 208.

9 Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 209.

karanlık gideremez. Allah göz bebeği ve kapakları (gibi görme organına lazım olan husûslar) olmadan görür.[10]

1. 1. 2. Bilmek

Bu fiil ve türevleri mecâzen kalbin içine işleme[11], bilgi [12]anlamlarında da kullanılmaktadır. Bir kişi yaptığı bir şeyi biliyor olduğunda "بصر به/basura bihi" denilir.[13] "Ba-sa-ra" fiilinden türeyen "بصير/basîr" kelimesi "bilen" anlamında da kullanılmaktadır.[14] Arapçada bir kişi bir şeyi biliyor olduğunda "بصير/basîr" kelimesinin, gördüğü zaman da "ابصر/ebsara" fiilinin kullanıldığı da söylenmiştir.[15] Nitekim âyet-i kerîme'de geçen " بصرت بما لم يبصرو/basurtu bima lem yebsurû,"[16] ifâdesi, "kimsenin bilmediği şeyi bildim."[17] demektir. Bu bağlamda "بصراء بالتجارة/buserâu bi't-ticareti" demek, ticareti iyi bilen, ticarette mâhir kimseler[18] anlamına gelir.

1. 1. 3. Bir Şeyin Hakîkatini Kavramak

Bu fiil "استفعال/istif'âl" bâbında "استبصر/istebsara" şeklinde geldiğinde "basîret sâhibi oldu" anlamına gelir. Bu sebeple kişi dîninde ve işlerinde basîret sâhibi olduğunda "استبصر في امره و دينه/istebsara fî emrihî ve dînihî" denilir.[19]İstibsâr, kişiye hayır ve şer olarak gelecek şeylerin belli olması[20] şeklinde de açıklanmıştır. "بصر/ba-sa-ra" kökünden türeyen "بصيرة/basîret" kelimesinin çoğulu "بَصَائِر/besâir"dir. Bu kelime göz organının görmesi hakkında hemen hemen hiç kullanılmaz.[21] Bu kelimenin temel anlamı kalbin

---

10 Gazzâlî, Ebû Hamîd (ö.505/1111), *Dinde kırk esas*, trc. Hüseyin Erdoğan, (İstanbul: 1990, Hisâr Yayınevi), 42.
11 Ferâhidî, *Kitâbu'l-'ayn,* I, 141; Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 174; Sâhib, *el-Muhît,* II: 129.
12 İbn Fâris, *Mu'cem,* I: 253; Cevherî, *Tâcu'l-lüga,* II: 591; Sâhib, *el-Muhît,* II: 130.
13 Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım, Cârullâh Mahmûd b. 'Umer, *Esâsu'l-belâğa* I-IIthk. 'Abdurrahîm Mahmûd, Beyrût, Dâru'l-Ma'rife, 1402/1982), 23.
14 İbn Fâris, *Mu'cem,* I: 253; Fîrûzâbâdî, *Kâmûs,* 351; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 198.
15 İbn Fâris, *Mu'cem,* I: 253.
16 Tâhâ 20/96.
17 Cevherî, *Tâcu'l-lüga,* II: 591; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 198.
18 Zemahşerî, *Esâsu'l-belâğa,* 23.
19 Ferâhidî, *Kitâbu'l-'ayn,* I: 141; İbn Dureyd, Ebû Bekr Muhammed Hasen, *Kitabu cemherati'l-lüga* I-III, thk. İbrahim Şemsuddin, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1408/1987), I: 321.
20 Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 207.
21 Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 197.

idrâk[22] ve anlayış kuvveti olarak açıklanmıştır. Bu sebeple "gözlerin kör olması, basîretin kör olmasından daha hafiftir." demişlerdir. [23] Basîret, bir şeyi görüp künh ve hakikatine varmak şeklinde de îzâh edilmiştir.[24] Ebû Leys ise basîretin, dînden veya işlerin hakikatinden kalpte oluşan i'tikâd anlamına geldiğini söylemiştir.[25] Basîret "bilme" ve "kavrama" anlamlarında da kullanılır.[26] İbnu'l-Arabî, basîretin akıl, zekâ anlamı olduğunu ve Arapların "اعمى الله بَصَائِره/Allâh onun basîretini köreltsin" dediklerinde, "Allâh onun fetânetini, zekâsını, anlayışını köreltsin" anlamında kullandıklarını söylemiştir. [27] İbn Abbâs'ın hadîsinde de Muâviye: "Ey Benî Haşim! Gözlerinizden yaralanıyorsunuz." dediğinde onlar da onlara: "Sizler basîretlerinizden yaralanıyorsunuz."[28] diyerek basar ile basîret arasındaki farka dikkat çekmişlerdir.

1. 1. 4. Yakîn, Ma'rifet

Basîret kelimesi yakîn anlamında da kullanılmaktadır. Bu sebeple " فعل ذالك على بصيرة/fe'ale zâlike 'alâ besîratin" dendiğinde "bunu kasıtlı olarak yaptı"; "على غير بصيرة/'alâ ğayri basîratin" dendiğinde de "yakîn sâhibi olmaksızın" anlamına geldiği belirtilmiştir.[29] Basîret, ma'rifet ve hakikat anlamına da gelir. " ادعو الى الله على بصيرة/Allâh'a basiret üzerine çağırıyorum." (Yûsuf, 12/108.) âyetinde Allâh'a ma'rifet ve hakikat üzere çağırıyorum demektir.[30] Hz. Osman da bu anlamda " وَ لَتَخْلِفُنَّ عَلَى بَصِيرَةٍ/ve le tehlifunne 'alâ basîratin" yani "ma'rifet ve yakîn sâhibi olduğunuz hâlde ihtilâfa düşeceksiniz." demiştir.[31] Bu bağlamda basîretin yakînî olarak bilmek anlamı da vardır.

1. 1. 5. Firâset-İbret

---

22 Fîrûzâbâdî, *Besâiru zevi't-temyîz fî letâifi'l-kitâbi'l-'azîz* I-VI, thk. Muhammed Ali Neccâr, (Kâhire: 1416/1996), II:222; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 197-198.
23 Zemahşerî, *Esâsu'l-belâğa,* 23.
24 Şemseddîn Sami, *Kâmûs-ı turkî*, (İstanbul: 1317/1899, Dersaâdet, y.y.), 388.
25 İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 65.
26 Mustafa Nihat, Özön, *Osmanlıca-türkçe sözlük*, (İstanbul: İnklap ve Aka Yay., 1965), 61.
27 Fîrûzâbâdî, *Kâmûs,* 351; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 198; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 65.
28 İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 65.
29 İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 65.
30 Fîrûzâbâdî, *el-Besâir,* II: 222; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 197.
31 İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 65.

Bu fiil “basiret” formunda kullanıldığında, doğru firâset[32] ve ibret[33] anlamlarına da gelir. “Bunda sana basîret yok mudur?” denildiğinde “senin için ibret yok mudur?” demektir. [34] Dinde anlayış sâhibi olmak,[35] kalpteki inanç,[36] dinde sebât[37] anlamlarına da gelir.[38] Curcânî (ö.816/1413), basîret kavramını şöyle ta‘rîf etmiştir: “Kutsal bir nûr ile nûrlanmış kalbin kuvvetidir. Nasıl ki bedendeki göz ile eşyânın zâhir ve sûretleri görülürse, eşyânın hakikatleri de onunla bilinir.”[39]

1. 1. 6. Burhan-Hüccet

Basîret, Burhan” ve “hüccet” anlamına da gelir. [40]

1. 1. 7. Şâhit

Basîret, mecâzî olarak “şâhit” anlamına da gelir.[41] “بل الانسان على نفسه بصيرة” (Kıyâme, 75/14) âyeti “insan kendi nefsi aleyhine şahittir” anlamındadır. Bu bağlamda “جوارحه بصيرة عليه/cevârîhuhu basîratun ‘aleyhi”, “kendi organları kendisi aleyhine şahittir.” demektir.[42]

1. 1. 8. Bakmak

Bu fiil “تفعل/tefe‘ul” bâbında “تبصر/tebessara” şeklinde geldiğinde de “رمق/ramega” fiilinin anlamına yakın bir anlamda olup “bakmak, şöyle bir bakmak, gözatmak[43], bir şeye uzaktan bakmak, iki kavmin karşılıklı birbirine bakması[44] anlamında kullanılır.

1. 1. 9. Ta‘rîf ve Îzâh Etmek

---

32 Ferâhidî, *Kitâbu'l-'ayn,* I: 142; Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 177.
33 Ferâhidî, *Kitâbu'l-'ayn,* I: 141; Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 177; Fîrûzâbâdî, *Kâmûs,* 351.
34 Ferâhidî, *Kitâbu'l-'ayn,* I: 141; Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 177.
35 Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 174.
36 Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 175; Fîrûzâbâdî, *Kâmûs,* 351; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 198.
37 Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 176; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 65.
38 Ferâhidî, *Kitâbu'l-'ayn,* I: 141; İbn Fâris, *Mu'cem,* I: 254; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 198.
39 Curcânî, *Ta'rîfât,* 42.
40 İbn Fâris, *Mu'cem,* I: 254; Cevherî, *Tâcu'l-lüga,* II: 591.
41 Ezherî, *Tâcu'l-'arûs,* XII: 175; Fîrûzâbâdî, *Kâmûs,* 351; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 201.
42 Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 201; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 66.
43 Ferâhidî, *Kitabu'l-'ayn*, I: 141; İbn Dureyd, *Kitabu emherati'l-lüga,* I: 321; Sâhib, Ebû'l-Kâsım İsmâ'îl b.'Abbâs b. 'İbâd, *el-Muhît fi'l-lüga* I-III, thk. Muhammed Hasan Âl Yâsîn, (Bağdat: 1975, Matba'atu'l-Ma'ârif, II: 312; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 64.
44 İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 64.

Kelimenin bir başka kullanım şekli olan "تفعيل/tef'îl" bâbında ise "gösterdi", "açıkladı",[45] "anlattı",[46] "öğretti",[47] "ta'rîf etti", "îzâh etti"[48] anlamlarına gelir.

Değerlendirme

"Ba-sa-ra" fiilinin tespit edebildiğimiz en temel anlamı "zuhûr etmek"dir.[49] Bu fiilin göz ile görmek ve mecâzen kalp gözü ile görmek anlamlarında kullanılması da zuhûr etme ma'nâsıyla yakından irtibâtlıdır. Çünkü zuhûr edip ortaya çıkmayan bir şey göz ile görülemediği gibi hakikati zuhûr etmemiş bir şey de kalb ile bilinemez. Esed (ö. 1992) de, "بَصُرَ/Basura" fiilinin bir şeyi zihnen kavramak, vukûf kazanmak yâhut anlamak gibi deyimsel anlamlarla yüklü olduğunu söylemektedir.[50] Ebû Hilâl el-'Askerî (ö. 400/1009) de bir şeye ilişkin bilgi açık ve somut olduğu zaman basar diye isimlendirilir demektedir.[51] Bu bakımdan Ba-sa-ra fiilinin anlamlarından birisi de "bilmektir." Basar isim olarak da göz ve görme hissi anlamlarında kullanılmaktadır. Ba-sa-ra fiilinin türevlerinin temel anlamıyla ilişkisini şöyle kurmamız mümkündür.

"Ba-sa-ra", gördü veya bildi ma'nâsına gelir. Çünkü bir şeyin görülmesi veya bilinmesi için "zuhûr etmesi, ortaya çıkması" gerekir. İstibsârın "hayır ve şer olarak kişinin kendisine isâbet edecek şeyler belli oldu, ortaya çıktı." anlamlarına gelmesi de bu fiilin kök anlamıyla yakından ilişkilidir. Çünkü bir şeyin hayır veya şer olduğunun anlaşılması ancak o şeyin hakikatinin zuhûr edip ortaya çıkmasıyla mümkün olacaktır.

"Basar"şeklinde isim olarak kullanıldığında, göz ve görme hissi anlamına gelmesi de yine zuhûr etme anlamıyla ilişkilidir. Çünkü zuhûr eden şeyler göz ve görme hissi sayesinde görülür ve hakikati anlaşılır. "Basîret"in,

---

45 Fîrûzâbâdî, *Kâmûs,* 351; Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 207; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 66.

46 İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 66.

47 Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs,* X: 208.

48 Cevherî, *Tâcu'l-lüga,* II: 591; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* IV: 65.

49 Bkz. Ebû'l-Ferec, 'Abdurrahmân, *Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr* I-IX, (Mektebetu'l-İslamî, "t.y.", "yy."), III: 99.

50 Muhammed Esed, *Kur'an mesajı meal-tefsîr*, trc. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, (İstanbul: İşaret Yay., 1418/1997), 638.

51 Ebû Hilâl el-Askerî, *el-Furuqu'l-lüga (Arab dilinde ve Kur'ân'da farklar sözlüğü)*, trc. Veysel Akdoğan, (İstanbul: İşaret Yay., 2009), 100.

kalp gözü ile görmek, işlerin hakikatini yani iç yüzünü bilmek anlamına gelmesi yine bir şeyin hakikatinin zuhûr etmesiyle irtibatlıdır. "Basîret"in, "ibret" anlamına gelmesi de bir şeyin sonucunun zuhûr edip bu zuhûrâtan ders çıkarılmasıyla îzâh edilir. Basîret "burhân" ve "hüccet" anlamında kullanılmaktadır. Çünkü bir şeyin burhan, açık bir delil olabilmesi başka bir şeyin kendisinin varlığını ortaya çıkarması, zuhûr ettirmesi ile gerçekleşir. Yine Basîret kelimesinin şâhit anlamında kullanılması, şâhit olan kişinin o şeyi görmesi veya bilmesi ile yani, hakikatin zuhûr etmesiyle irtibâtlıdır.

Görüldüğü gibi kelimenin "zuhûr etmek, ortaya çıkmak" şeklindeki esas anlamı basara fiilinin türevlerinde de mevcuttur. Kelimenin esas anlamıyla kastettiğimiz şey gerek Kur'ân'da gerekse Kur'ân dışında sürekli taşıdığı anlamdır.[52]

2. Kur'ân Meâllerinde "بصر/Ba-sa-ra" Fiilinin ve Türevlerinin Türkçeye Çeviri Sorunu

Misal-1

"قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ" (Yûsuf 12/108.)

Meâllerde bu âyetteki "basiret" kelimesi şöyle çevrilmiştir:

Abdülaziz Bayındır: açık bir belgeye dayanarak, insanları Allah'a çağırıyorum.

Ali Fikri Yavuz: Allah'a bir görüş ve anlayış üzere insanları davet ediyorum.

Bayraktar Bayraklı: Bir aydınlık üzere çağırıyorum.

Diyanet İşleri (Yeni): …Bilerek Allah'a çağırırız.

Diyanet Vakfı Meali: aydınlık bir yol üzerindeyiz.

Hasan Basri Çantay: Ben (insanları) Allaha (körü körüne değil) bir basıyret üzere da'vet ediyorum.

---

52 Toshihiko Izutsu, *Kur'ân'da Allâh ve insan*, trc. Süleyman Ateş, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, t.y.), 26.

Muhammed Esed: De ki: "Budur benim yolum: akla uygun, bilinç ve duyarlıkla donanmış bir kavrayışa dayanarak [hepinizi] Allah'a çağırıyorum.

Mustafa İslamoğlu: De ki: "Benim yolum budur: Ben yalnızca Allah'a çağırıyorum. Ben de, bana uyan kimseler de (ne yaptığımızın) çok iyi farkındayız.

Ömer Nasuhi Bilmen: açık bir hüccet ile dâvet ederim.

Süleyman Ateş: basiretle da'vet ederim.

Yaşar Nuri Öztürk: basîret üzere çağırırım.

Bu âyette Allâh'a (c.c.) yapılan davetin "basîret üzere" olduğu ifâde edilmektedir. Müfessirler "'alâ basîratin" ifâdesini genellikle "yakîn[53], ma'rifet[54], burhan ve hüccet üzere" şeklinde tefsîr etmişlerdir. Bu âyet gösteriyor ki dine davet ancak bu şartlar ile câiz ve mustahsen olur. Yani müşrikler gibi körü körüne ve birtakım fâsid amaçlarla ve hissiyyâta tabi olarak değil, basîret üzere, ne dediğini bilerek, ihlas ve yakîn üzere yürüyerek, nezehat ve hikmet dairesinde, ancak Allâh için yapılır.[55] Yakîn bilindiği gibi ilmin en üst mertebesidir. Bu bakımdan burada basîret kelimesinde yakîn, ma'rifet ve ilim anlamı söz konusudur. Bu âyetteki "a'lâ besîratin" ifâdesi, "burhan ve delîller üzere" şeklinde de tefsîr edilmiştir.[56] Çünkü bir konuda burhân ve delîllerin olması o konuda bir ilme ve dayanağa sâhip olunduğu anlamına gelir. Bu bakımdan basîret üzere davet etmek demek, yakîni bir ilim

---

53 Beğavî, Ebû Muhammed Huseyn b. Mes'ûd, *Tefsîru'l-Beğavî, (Me'âlimu't-tenzîl*) I-VIII:(Riyad: 1409/1988, Dâru't-Tayyibe), IV: 284; Se'âlibî, İmam Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf Ebi Zeyd es-Se'âlebî el-Mâliki, *Cevâhiru'l-hisân fî tefsîri'l-kur'ân* I-V, thk. 'Ali Muhammed Mu'avvid- 'Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Beyrût: Dâru İhyâit'-Turasi'l-'Arabî, 1418/1997), III: 355; Kurtûbî, Ebû 'Abdillâh Muhammed Ensârî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-kur'ân,* I-XXIV, thk. Abdullâh b. Abdulhasan et-Turkî, (Kâhire: 1427/2006., y.y)., XI: 469; Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Gırnâtî el-Endelusî, *el-Bahru'l-Muhît fi't-tefsîr* I-VIII, thk. Âdil Ahmed Abdu'l-Mevcud-Şehy 'Ali Muhammed Mu'avvid, (Beyrût: 1413/1992, Dâru'l-Kutubu'l-'İlmiyye), V: 346.

54 Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî,* IV: 284.

55 Bkz. Elmalılı Hamdi, Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili* I-X, (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, t.y.), IV: 2934.

56 Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki ğavâmıdı't-tenzîl ve'uyûni'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl* I-IV, thk. Âdil Ahmed Abdu'l-Mevcûd-Ali Muhammed Mu'avvid, Beyrût: Mektebetu'l-Ubeykan, 1418/1998), III: 328; Beydâvî, Nâsıruddîn 'Abdullâh b. Ömer b. Muhammed, *Tefsîru'l-beydâvî* (*Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*) I-V, (Beyrût: Dâru İhyâit'-Turasi'l-Arabî, t.y.), III: 178.

ve ma'rifet ile, hakikatin bilinmesiyle oluşan itikâd üzere davet etmek demektir.

Bu sebeple bu âyetteki "basîret"in ilim, ma'rifet, bilinç, kavrayış ile yakından ilişkili olduğu gâyet açıktır. Ebû Hilal el-Askerî (ö. 400/1009) basîret ile ilim arasında fark olduğunu söylemektedir. Çünkü basîretin bir şeye ilişkin ilim ve ma'rifetin kemale ermesiyle oluştuğunu bu sebeple de Allâh'ın (c.c.) basîret ile isimlendirilmesinin câiz olmadığını, çünkü O'nun ilminde bir tekâmülün söz konusu olmayacağını belirtmektedir.[57]

Verilen meâller içerisinde açık bir belgeye dayanarak, basiret üzere, bir görüş ve anlayış üzere, aydınlık bir yol üzerinde gibi ifâdelerin çok uygun olmadığını düşünmekteyiz. Kısmen isâbetli gördüğümüz meâller Diyânet'in "bilerek"; Esed'in (ö.1992) "akla uygun, bilinç ve duyarlıkla donanmış bir kavrayışa dayanarak" ve İslamoğlu'nun "çok iyi farkındayız" şeklindeki meâlleridir. Bu üç yorumu dikkatlice incelediğimizde "bilerek" şeklindeki meâlin eksik bir anlam ifâde ettiği dikkat çekmektedir. Çünkü basîret kavramında ilim anlamı mündemiçtir. Ancak basiret ilimden daha geniş bir anlam alanına sahiptir. Esed'in açıklamasında ise basiret kavramı akıl, bilinç ve kavrayış kelimeleriyle îzâh edilmiş ancak basiret kelimesinin ilişkili olduğu bazı kavramlara vurgu yapılmıştır. İslamoğlu ise farkında olmak ma'nâsını vermiştir. Basîrette elbette bir farkındalık söz konusudur. Ancak basiretin tam anlamı farkındalık da değildir. Ebû Hilal el-Askerî'nin basîreti bir şeye ilişkin ilim ve ma'rifetin kemale ermesiyle îzâh etmesi oldukça önemlidir. Bu sebeple biz de burada ilimden ve kavrayıştan daha ziyâde yakîn, yani kesin ve doğru bilgi anlamının öne çıktığını düşünmekteyiz. Bu açıklamalardan sonra bu âyete şöyle meâl vermenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz;

De ki: İşte benim yolum budur; **kesin ve doğru bir bilgi ile** Allah'a davet ediyorum. Ben ve bana uyanlar (işte böyleyiz). Ben Allah'ı tesbih ederim ve ben müşriklerden değilim.

Misâl-2

"قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي" (Tâhâ 20/96.)

---

[57] Askerî, *furug,* 115.

Bu âyete de şöyle meâller verilmiştir:

Abdülaziz Bayındır: Ben onların göremediklerini görmüş…

Ali Fikri Yavuz: Ben İsrail oğullarının görmedikleri Cibrîl'i gördüm de…

Edip Yüksel: Onların görmediğini gördüm, elçinin öğretisinden bir kısmını alıp attım.

Muhammed Esed: "Ben onların göremediği bir şeyi gördüm; ve bu yüzden, Elçi'nin öğretilerinden bir tutam aldım ve onu fırlatıp attım; içimde bir şey böyle [yapmaya] itti beni." .

Mustafa İslamoğlu: O dedi ki: "Ben (bu) işe onların bakmadıkları bir gözle baktım.

Esed görmek anlamı vermekle berâber şöyle bir açıklamada bulunmaktadır:

Belirtmek gerekir ki, besura (lafzen, "gördü" yahut "gören/görür oldu") fiili "[bir şeyi] zihnen kavradı", "vukuf kazandı" yahut "anladı" gibi deyimsel anlamlarla yüklüdür. Bunun içindir ki, Ebû Müslim İsfehânî (ki bu zatın yukarıdaki ayetin tamamıyla ilgili tefsirini Râzî analiz etmiş ve son derece makul bulduğunu ifade etmiştir) bu cümleye şu anlamı vermektedir: "Ben onların (yani, halkın geri kalan kısmının) anlamadığını anladım; yani, senin söylediklerinin, Ey Musa, bazılarının yanlış olduğunu fark ettim". Öyle görünüyor ki, Sâmirî, müte'âl ve görünmeyen Tanrı ya da Allah fikrine karşı çıkıyor ve halkın "görünen, elle dokunulabilen somut" bir tanrıya inanması gerektiğini düşünüyordu.

Nesefî, Zeccâc'ın "بَصُرَ/basura" fiilinin bilmek, "اَبْصَرَ/ebsara" fiilinin görmek anlamında geldiğini söylediğini aktardıktan sonra "Yani Benî İsrail'den kimsenin bilmediğini bildim. Mûsâ: O nedir? dedi. O da: Hayat atında Cibrîl'i gördüm. O'nun izinden bir avuç almak aklıma geldi. Onu neyin üzerine attıysam rûhu, eti ve kanı oldu dedi."[58] şeklinde îzâhını yaparak basar ile ilim arasında bir ilişki kurmaktadır.

[58] Nesefî, Ebû'l-Berekât, 'Abdullâh b. Ahmed Mahmûd, *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl* I-III, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'Arabî, 1989), II: 375.

Bu âyeti tefsîr eden Tâhir b. ‘Âşûr (ö.1284/1868) da şunları söylemektedir: “ Eğer (بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ , فَقَبَضْتُ قَبْضَةً, أَثَرِ, فَنَبَذْتُهَا) kelimeleri gerçek medlûlatına hamledilecek olursa ma‘nâ, müfessirlerin çoğunluğunun ifâde ettikleri gibi kimsenin görmediğini gördüm yani kimsenin bakmadığına baktım olur. Buna binaen” بَصُرْتُ/basurtu” ve “ اَبْصَرْتُ/ebsartu” ikisi de göz ile bakmak anlamındaki fiillerdendir. Fakat bir şeyin hakikatini görmek onun sebebini görmektir. Ancak burada ma‘nâ görünen bir şeyden açık olunca, ma‘nâyı ıtlak-takyid ilişkisiyle görme kuvveti ma‘nâsına delalet eden “بَصُرَ/Basura” fiilini “kuvvetli ilim” ma‘nâsına istiare yoluyla hamletmek gerektiği belli oldu.”[59] Görüldüğü gibi bu âyette de basar ile ilim arasında kuvvetli bir ilişki söz konusudur.

Zikrettiğimiz meâller incelendiğinde “basurtu” fiiline genellikle “gözle görmek” veya “bakmak” anlamları verilmektedir. Ancak yukarda yaptığımız açıklamalarda “bilmek” anlamının da baskın olduğunu zikrettik. Kanâatimizce bu âyetin meâlinde bilmek anlamının mutlaka vurgulanması gerekmektedir. Bu anlama sadece Esed vurgu yapmaktadır. Ancak Esed meâlde görmek anlamını vermekte, âyetin açıklamasında gerekli îzâhı yapmaktadır. Biz ise bu anlamın meâle de yansıtılabileceği kanaatindeyiz.

Âyette Samirî’nin elçinin izinden bir avuç toprak aldığı zikredilmektedir. Ancak Samirî elçinin izinden bir avuç toprak alarak buzağı heykelinin içine atınca heykelden ses çıkacağını nerden biliyordu.? Demek bu konuyla ilgili bir bilgiye sahipti. Bu sebeple kanaatimizce burada görmekten ziyâde bilmek anlamı öne çıkmaktadır. Öyleyse “Kimsenin bilmediği bir bir şeyi bildim” veya “kimsenin sahip olmadığı bir ilme sahip oldum” şeklinde meâl verilmesi daha isâbetli olabilir.

Misâl-3

“ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ” (el-Enbiyâ 21/3)

Bu âyette geçen “tubsirûn” ifâdesine şu şekillerde meâl verilmiştir:

[59] İbn Âşur, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *Tefsîru’t-tahrir ve’t-tenvîr,* (Tûnus: Dâru’t-Tûnusiyye, 1994), XVI: 295.

Abdülaziz Bayındır: Göz göre göre…

Bayraktar Bayraklı: Göre göre…

Diyanet Vakfı: Gözünüz göre göre…

Hasan Basri Çantay: Görüb (ve bilib) dururken…

Ömer Nasuhi Bilmen: Görür kimseler olduğunuz halde…

Yaşar Nuri Öztürk: Gözünüz baka baka…

Meâller incelendiğinde Hasan Basri Çantay ve kısmen Ömer Nasuhi Bilmenin meâlleri dışındaki çoğu meâlde sadece gözle görmek anlamı verilmiştir.

Ancak âyeti değerlendirdiğimizde bu ifâdenin, yakîni olarak bilmek anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Çünkü gözle görmek, idrâk etmek, bilmek, açık seçik ortada olmak gibi ma'nâları bir araya getirdiğimiz zaman, şüpheye mahal bırakmayacak kadar iyi bilinen, yani yakini bir şekilde bilinen ve açıkça görülen anlamı ortaya çıkmaktadır. Bu ifâdeyi müfessirler şöyle îzâh etmektedirler: Taberî (ö. 310/922) "Sihir olduğunu bildiğiniz hâlde onu kabul ve tasdîk mi ediyorsunuz?"[60]; Beğavî (ö.516/1122): "Onun sihir olduğunu bildiğiniz hâlde..."[61]; Zemahşerî (ö. 538/1143): "Apaçık, ayan beyan gördüğünüz hâlde..."[62]; İbn 'Atıyye (ö. 546/1151): "Onun sihir olduğunu idrâk ettiğiniz ve bildiğiniz hâlde..."[63]; Kurtûbî (ö. 671/1272): "Aklettiğiniz hâlde... Çünkü akıl, var olan şeyleri bilmektir."[64]; Nesefî (ö.710/1310): "Sihir olduğunu gözlerinizle açıkça gördüğünüz hâlde..."[65]; Mahallî (ö. 864/1459): "Onun sihir olduğunu bildiğiniz hâlde..."[66]; Ebû's-Su'ûd (ö. 982/1574): "Onun

---

60 Taberi, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-kur'ân* I-XXV, thk. 'Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Turkî, (Kâhire: y.y. 1422/2001), XVI: 224.

61 Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî,* V: 310.

62 Zemahşerî, *Keşşâf,* IV: 126.

63 İbn 'Atıyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib el-Endelûsî, *el-Muharrerul'-veciz fi tefsîril' Kur'ânil-'Azîz* I-VI, thk. 'Abdusselâm 'Abduşşâfiî Muhammed, (Beyrût: Dârul'-Kutubi'l-'İlmiyye, 1422/2001), IV: 74.

64 Kurtûbî, *Câmi',* XIV: 175.

65 Nesefî, *Medâriku't-tenzîl,* II: 390.

66 Celâlüddîn el Mahallî-Celaluddin es-Suyûtî, *Tefsîr-u Celâleyn* I- II, (İstanbul: t.y., Salâh Bilici Kitabevi), II: 28.

sihir olduğunu açıkça gördüğünüz ve bildiğiniz hâlde..." [67]; İbn 'Âşûr: "Gözleriniz gördüğü hâlde denilerek bedîhî olarak bildiğiniz denmek istenmiştir. Basar kelimesiyle ifâde edilmesinin sebebi, açıkça görülen şeylerin tefekküre ve idrâke muhtaç olmamalarındandır."[68]

Görüldüğü gibi bu âyetteki "تُبْصِرُون/tubsirun" fiilini müfessirlerin çoğunluğu bilmek, açıkça görmek, akletmek, idrâk etmek şekillerinde îzâh etmiştir. Yani Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mucizelerinin apaçık bir sihir olduğunu bildiğiniz ve gözlerinizle gördüğünüz hâlde mi? şeklinde açıklanmıştır. İbn Âşur, bu fiili görmek olarak îzâh etmiştir ve sebebini de "gözle açıkça görülen şeylerde düşünmeye, tefekküre ihtiyaç yoktur" şeklinde îzâh ederek, yakini olarak bilmek anlamı yüklemiştir. Yani "O kadar açık ki, gözlerinizin önünde görüyorsunuz, her şey ayan beyan ortada" gibi bir anlama geldiğini söylemiştir. Kurtûbî ise "تُبْصِرُون/tubsirun" fiilini, akıl ile bilme arasında ilişki kurarak akletme olarak îzâh etmiştir.[69]

O zaman âyetin "Rab'lerinden kendilerine yeni bir öğüt (bir uyarı) gelmez ki, onlar mutlaka onu alaya alarak, kalpleri de gaflette olarak dinlemesinler. O zulmedenler gizlice şöyle konuştular: "Bu da ancak sizin gibi bir insan. Şimdi siz sihir olduğunu <u>yakînî olarak bildiğiniz ve açıkça gözlerinizle gördüğünüz hâlde</u> O'nun sihrine mi kapılacaksınız?[70] anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Aslında görmek kelimesinde Türkçede de bu anlamlar mecazen mevcuttur. Ancak bu meâle kelimenin delâlet ettiği mecâzî anlamın yansıtılmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Misâl-4

"وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ <u>تُبْصِرُونَ</u>" (en-Neml 27/54)

Ali Fikri Yavuz: <u>Gözünüz göre göre (bilerek)…</u>

Bayraktar Bayraklı: <u>Göz göre göre…</u>

Diyanet İşleri Meali (Yeni): <u>Göz göre göre…</u>

---

67 Ebû's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed el-'İmadî, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'-Kur'âni'l-Kerîm* I-V, thk. 'Abdulkâdir Ahmed 'Atâ, (Riyâd: Mektebetu'r-Riyadi'l-Hadîse, t.y.), III: 684.

68 İbn 'Âşûr, *Tefsîru't-tahrir ve't-tenvîr,* XVII: 14.

69 Kurtûbî, *Câmi',* XIV: 175.

Edip Yüksel: Gördüğünüz halde…

Hasan Basri Çantay: Siz gözünüz göre göre…

Muhammed Esed: Bu çirkin eylemi, [insanın yapı ve yaratılışına aykırı olduğunu] göre göre…

Ömer Nasuhi Bilmen: Hâlbuki siz (onun fenalığını) görürsünüz.

Süleyman Ateş: Siz göre göre…

Ali Fikri Yavuz ve Esed dışındaki çevirilerde çoğunlukla görmek şeklinde anlam verilmiştir. Bu âyetteki "تُبْصِرُونَ/tubsirun" ifâdesi ile ilgili müfessirler şu yorumları yapmışlardır: Maturîdî: "Gördüğünüz ve onun kötülük olduğunu bildiğiniz hâlde mi (o kötülük için) geliyorsunuz?[71]; Beğavî: "Onun kötülük olduğunu biliyorsunuz. Ve denildi ki birbirinizi göre göre bu kötülüğü isteyip birbirinize engel olmuyorsunuz."[72]; Zemahşerî: "Buradaki görmek, kalp gözüdür. Yani onun kötülük olduğunu biliyorsunuz."[73]; İbnu'l Cevzî: "Bu konuda iki görüş vardır. Birincisi, siz onun kötülük olduğunu biliyorsunuz. İkincisi siz (bu kötülüğü isterken) birbirinizi görüyorsunuz."[74]; Râzî: "Bu konuda bir kaç görüş vardır. Birincisi: Onlar, bu işi önemsemiyorlar, bu işin yapılmasından kendilerini alıkoymuyorlar ve bu ahlaksızca fiillerini gizleme gereği duymuyorlardı. Bu yaptıkları, bu fiilin çirkinliğinin sebeplerinden birisidir. Bundan dolayı Cenâb-ı Hak, bu kötülüğü anlatmak için onlara bunun ne kadar fena bir şey olduğunu gösteren bir ifâde kullanmıştır. İkincisi: Buradaki görme ile kalbin görmesi ve düşünmesi kastedilmiştir. Yani, "Sizler bunun, daha önce hiç kimsenin yapmadığı bir kötülük olduğunu ve Allâh Teâlâ'nın erkeği erkek için yaratmamış olduğunu biliyorsunuz. O hâlde, yaptığınız bu çirkin iş, Allâh'ın yaratış hikmetlerine ters bir davranıştır" demektir. Üçüncüsü: Bu, "Sizler, sizden önceki âsilerin, günahkârların başlarına gelenleri ve onların hallerini görüp biliyorsunuz" demektir."[75]; Kurtûbî: "Biriniz o kötülük için geliyor, diğerleriniz de ona

---

[71] Maturîdî, Muhammed b. Mahmud Ebû Mansûr es-Semerkandî el-Maturîdî el-Hanefî, *Te'vilatu'l-Kur'ân* I-V thk. Fâtıma Yûsuf el-Haymî, (Beyrût: Muessesetu'r-Risaleti Nâşirûn, 1465/2004), III:567.

[72] Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî,* VI: 171.

[73] Zemahşerî, *Keşşâf,* IV: 462.

[74] Ebû'l-Ferec, 'Abdurrahmân, *Zâdu'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr* I-IX, (y.y: Mektebetu'l-İslamî, t.y.),VI: 183.

[75] Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb,* XXIV: 204.

bakıyorsunuz."[76]; İbn Kesir: "Birbirinizi görüyor olduğunuz hâlde kötülüğü istemeye mi geliyorsunuz?"[77]; Şevkânî: "Siz bunun kötülük olduğunu biliyorsunuz demektir veya kalp ile görme kastedilmiştir ve o da bilmek ma'nâsınadır veya bakmak, ma'nâsınadır. Çünkü onlar birbirlerini gördükleri hâlde birbirlerinin kötülüklerini örtmüyorlardı."[78]

Müfessirlerin yaptığı yorumlarda bilmek anlamının ön plana çıktığı görülmektedir. Öyleyse bu ifâdeye "(yaptığınız işin kötülüğünü) çok iyi bildiğiniz hâlde…" şeklinde meâl vermenin daha isâbetli olacağı kanaatindeyiz.

Misâl-5

"فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ" (el-Vâkıa 56/83-84-85)

Bu ifâdeye verilen meâlleri şöyle zikredebiliriz:

Abdülaziz Bayındır Meali: Biz ona, sizden daha yakınız ama göremezsiniz.

Ali Fikri Yavuz: Biz ise, ona, ilim ve kudretimizle sizden çok yakınız; fakat siz, (yapılmakta olan işleri) görmezsiniz, anlıyamazsınız.

Diyanet İşleri Meali (Yeni): Biz ise ona sizden daha yakınız. Fakat siz göremezsiniz.

Edip Yüksel: Biz ona (can çekişene) sizden daha yakınız; ancak siz göremezsiniz.

Hasan Basri Çantay: Biz ona sizden yakınız. Fakat görmezsiniz.

Mustafa İslamoğlu: Ve Biz ona sizden çok daha yakınızdır, fakat siz görmeyeceksiniz.

Ömer Nasuhi Bilmen: Velâkin siz göremezsiniz.

---

[76] Kurtûbî, *Câmi'*, XVI: 187.

[77] İbn Kesîr, İmaduddîn Ebû'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru'l-kur'âni'l-'azîm* I-VIII, thk. Sami b. Muhammed es-Sellame, (Beyrût: Dâr-u Tayyibe, t.y.), VI: 200.

[78] Şevkânî, Muhammed Ali b. Muhammed, (ö.1250/1834), *Fethu'l-Kadîr el-Câmî' Beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd Dirâye min 'İlmi't-Tefsîr* I-V, thk. 'Abdurrahmân 'Amîre), (y.y., t.y.), IV: 179.

Süleyman Ateş: Biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz.

Yaşar Nuri Öztürk: Biz ona sizden daha yakınız, ama siz görmezsiniz.

Yukardaki meâller incelendiğinde sadece Ali Fikri Yavuz'un anlamak ma'nâsına temâs ettiği görülmektedir. Bu âyetlerde insanoğlunun acizliği, Allâh'ın (c.c.) gücü ve kudreti vurgulanmaktadır. Ölüm sekerâtı ânında o insanın neler yaşadığı ile ilgili insanların bir bilgiye sâhip olmadan ancak durup baktığından bahsedilerek Yüce Allâh'ın ilmi ve kudreti, insanların da cehâleti ve aczi anlatılmaktadır. Ebû's-Su'ûd 83. âyetle ilgili şu îzâhı yapmaktadır: "Bu âyet haşri inkâr edenlerinin davalarını iptal için sevk olunmuştur. Çünkü insanların zâtları, yiyecekleri, giyecekleri ve içecekleri kudret-i ilâhiyye altında olduğu tamamen beyan olunduktan sonra inad ve temerrüdleri batıl olduğu meydandadır."[79]

Se'âlebî (ö.875/1383): "Yani kudret ve ilim (olarak daha yakınız), sizin ondan bir şey def edecek kudretiniz yoktur. Denildi ki mânâ: "Meleklerimiz ona sizden daha yakındır fakat siz görmezsiniz, birinci te'vil kalp gözüdür."[80]

İbn 'Atıyye: "Biz ona sizden daha yakız ifâdesinin iki ihtimali vardır. Birincisi (daha yakın olan) melekler ve elçiler, ikincisi kudret ve üstünlüğümüzdür. Birinci ihtimâle göre "وَلَٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ " ifâdesi göz ile görmedir. İkinci ihtimâle göre ise kalp gözü ile görmektir."[81] Ebû'l-Ferec: "Biz ona daha yakınız" ifâdesi ile ilgili iki görüşün olduğunu söylemektedir. "Birinci görüş: Ölüm meleğinin ona ehlinden daha yakın olduğunu fakat ehlinin o meleği görmediğidir. Bunu Ebû Sâlih, İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir. İkincisi: Biz ona görme, kudret ve ilim olarak sizden daha yakınız fakat siz bilmezsiniz. Buradaki hitap kâfirleredir. Bu görüşü de Vâhidî zikretti."[82]

Kâdı Beydâvî: "Onun başına gelenlerin künhünü idrâk edemezsiniz."[83], Şevkânî (ö.1250/1834): "Allâh'ın kuluna şah damarından

---

79 Mehmed Vehbi Çelik, *Hulâsatu'l-Beyân* I-XVI, (İstanbul: 1979, Üçdal Neşriyat), XIII: 5749.
80 Se'âlibî *Cevâhiru'l-hisân,* V: 373.
81 İbn 'Atıyye, *el-Muharrerul'-veciz,* V: 253.
82 Ebû'l-Ferec, *Zâdu'l-mesîr,* VIII: 155.
83 Beydâvî, *Envâru't-tenzîl,* V: 183.

daha yakın olduğunu bilmezsiniz veya ölünün başında bulunan ve onun rûhunu kabzetmekle görevli meleği göremezsiniz."[84] olarak açıklamışlardır.

Müfessirlerin açıklamalarını da dikkate aldığımız zaman " وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُون" ifâdesi genel olarak ya ölüm meleğini göremezsiniz ya da ölüm sekerâtında olan insanın hâline dair hiç bir şey bilemezsiniz şeklinde îzâh edildiği görülmektedir. Bu âyette hem görmek, hem bilmek ve idrâk etmek mânâlarının ikisi de vardır. Ancak şöyle diyebiliriz ki "ba-sa-ra" fiili Kur'ân'da özellikle if'âl bâbında kullanıldığı zaman "bilmek", "idrâk etmek", "bir şeyin hakikatine vâkıf olmak", "tefekkür etmek", "ibret almak" anlamları daha çok ön plana çıkmaktadır.

Bu âyeti siyak-sibakıyla birlikte değerlendirdiğimizde bu ifadeden önceki âyetlerde can boğaza geldiği zaman insanların sadece ona baktıkları, Allâh'ın (c.c.) ise ona ilim, kudret ve onun yaşadığı ve başına gelen her şeyi bilmesi yönünden daha yakın olduğu şeklinde anlaşılması kanaatimizce daha uygundur. Ölüm sekerâtında olan insanla alâkalı bizim bilmediğimiz ve görmediğimiz ancak Allâh'ın (c.c.) sonsuz ilmiyle bildiği ve gördüğü daha başka birçok şey vardır. "Ba-Sa-Ra" ve "ebsara" fiillerinin kullanıldığı yerlerde bazen görmek ve bilmek anlamı, bazen de sadece bilmek, akletmek, idrâk etmek anlamları ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan bu ifâdeyi, insanın ölüm anındaki haliyle ilgili her türlü bilgi konusunda Yüce Allâh'ın ona en yakın olduğu, ancak insanların onunla ilgili hiç bir şeyi bilip görmedikleri, sadece onun can çekişirkenki dışardan görülen hâlini gördüğü şeklinde anlamak daha uygun olacaktır.

Bu sebeple bu ifâdeye "Fakat siz (onun hâlini, başına neler geldiğini) bilemezsiniz." şeklinde meâl verilebilir.

Misâl-6

" وَلَوْ تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ"(es-Secde 32/12)

Bu âyette geçen "ebsarnâ" ifâdesine şu şekillerde meâl verilmiştir:

Abdülaziz Bayındır: gerçeği gördük.

[84] Şevkânî, *Fethu'l-kadîr,* V: 214.

Ali Fikri Yavuz: Gördük.

Diyanet İşleri Meali (Yeni): Gördük.

Edip Yüksel: Gördük.

Hasan Basri Çantay: Gördük.

Muhammed Esed: Gördük.

Mustafa İslamoğlu: Gördük

Ömer Nasuhi Bilmen: Gördük

Yaşar Nuri Öztürk: Gördük

Bu âyette, ahireti inkâr edenlerin, inkâr ettikleri şeyin hakikatini gördükleri zamanki rûh halleri anlatılmaktadır. Boyunları bükük bir vaziyette va'd edilen ancak kendilerinin dünyada yalanladıkları[85] hakikatlerin, gerçek olduğunu görüp anladıklarını söyleyecekler ve hatalarını telafi etmek için bir şans daha isteyip tekrardan dünyaya geri gönderilip sâlih ameller işlemek isteyecekler ama bu istekleri geri çevrilecektir. Bu âyetteki "أَبْصَرْنَا/Ebsarna" fiilinde görmek ve yakînen bilmek anlamları vardır. Genel olarak tefsîrlerde görmek anlamı üzerinde durulmuştur. [86] Ebû'l-Ferec yalanlamakta oldukları şeyin doğruluğunu bilmek olarak tefsîr etmiştir.[87] Maturîdî burada iki vechin bulunduğunu zikretmekte ve birinci vechi şöyle îzâh etmektedir: "Dünyada delîllerle gördükten sonra huccet ve delilleri açıkça gördük." İkinci vechi de şöyle açıklamaktadır: "Peygamberlerin doğruluğunu gördük, bildik ve bize dünyada iken va'd ve va'îd olarak zikredilen şeyleri yakîni olarak gördük."[88] Maturîdî'nin yaptığı bu îzâhatı da dikkate alacak olursak burada hem peygamberlerin doğru söylediklerini yakînen bilme anlamı, hem de göz ile görme anlamı mevcuttur. Haşrin ve hesap gününün var olduğunu artık inkâr edemeyecek şekilde görüp idrâk edip, yakîn sâhibi olduklarında "Rabbimiz!

---

85 Seâlebi *Cevâhiru'l-hisân,* IV: 68; Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî,* VI: 302.

86 Bkz. Se'âlibî, *Cevâhiru'l-hisân,* IV: 328; Semerkandî, Ebû'l-Leys, Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm, *Tefsîru's Semerkandî (Bahru'l-ulum)* I-IIIthk. 'Alî Muhammed Mu'avvid-'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, t.y.), III: 30; Beydâvî, *Envâru't-tenzîl,* IV: 218; Zemahşerî, *Keşşâf,* V: 35.

87 Ebû'l-Ferec, *Zâdu'l-mesîr,* VI: 336.

88 Maturîdî, *Tevîlâtu'l-Kur'ân,* IV: 88.

Tüm va'd ve vaîdlerin hakikat olduğunu yakînen bildik ve gördük." diyeceklerdir. Bu bağlamda buradaki "أَبْصَرْنَا/ebsarna" ifâdesine "gördük (yakîni olarak bildik.)" şeklinde meâl verilebilir.

Misâl-7

"فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ" (el-Kalem 68/5-6-7.)

Bu âyette geçen "fe se tubsiru ve yubsirûn" ifâdesi de meâllerde şöyle çevrilmiştir:

Abdülaziz Bayındır: Yakında göreceksin, onlar da görecekler.

Ali Fikri Yavuz: Yakında göreceksin, onlar da (akıbetlerini) görecekler.

Diyanet İşleri Meali (Yeni): yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler.

Edip Yüksel: Sen de göreceksin, onlar da görecekler.

Hasan Basri Çantay: Yakında göreceksin, onlar da görecekler.

Muhammed Esed: ve [bir gün] sen de göreceksin, onlar, [şimdi seni küçümseyenler] de görecekler.

Mustafa İslamoğlu: ve bir gün gelecek, sen de göreceksin onlar da görecekler.

Ömer Nasuhi Bilmen: Artık yakında göreceksin ve göreceklerdir.

Süleyman Ateş: (Sen de) Göreceksin, onlar da görecekler.

Buradaki "فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُون" ifâdesini Ebû'l-Ferec "Sen de onlar da Bedir'de onlara azap indiğinde göreceksiniz."[89] şeklinde tefsîr etmiştir. Semerkandî, görmek ma'nâsına geldiğini söyledikten sonra bilmek ma'nâsına da geldiğini şöyle açıklamıştır: "Azab onlara indiğinde kimin meftun yani mecnun olduğunu sen de onlar da bileceksiniz."[90] İbn Abbâs'tan şu rivâyet nakledilmiştir: "Kıyâmet günü hak batıldan ayrıldığında sen de bileceksin

---

89 Ebû'l-Ferec, *Zâdu'l-mesîr*, VIII: 429.
90 Semerkandî, *Bahru'l-'ulûm*, III: 392.

onlar da bilecekler." [91] Kurtûbî de hem görmek hem bilmek ma'nâsına gelebileceğini söylemektedir.[92] Râzî burada iki görüşün olduğunu, dünya ahvâline hamledilmesi durumunda ma'nânın "Senin sonunun ve onların sonunun nasıl olacağını göreceksiniz. Sen insanların kalplerinde yüceleceksin, onlar ise zelîl ve mel'ûn olacaklar." olduğunu; âhiret ahvaline hamledilmesi durumunda ise "Yarın kimin yalancı ve şerîr olacağını bilecekler." ma'nâsına geleceğini söylemektedir.[93] Bu bağlamda birinci ihtimâle göre görmek ikinci ihtimâle göre bilmek ma'nâsına geleceğini ifâde etmektedir.

Kanâatimizce burada kimin mecnun olduğunun ileride görüleceğinden maksat kesin bilgi ile kimin mecnun olduğunun bilineceğidir. Nitekim tefsîrlerin çoğunluğunda da bilmek anlamına vurgu yapılmıştır. Râzî'nin ve diğer bazı müfessirlerin "dünyada bazı şeyleri gözleriyle görecekler âhirette de açıkça bilecekler" şeklindeki açıklama da oldukça güzel bir yorumdur. İster Bedir Savaşı gibi bir zaferin elde edilmesi olsun, isterse başka galibiyetler ve İslam'ın yücelmesi olsun, ister de ahirette hak ile batılın açıkça ortaya çıkması olsun insanların tamamı bunu hem gözleriyle görecekler hem de hakka'l-yakîn bileceklerdir. Ancak hakiki ma'nâda herkesin bu gerçekleri idrâk etmesi ve görmesi âhirette gerçekleşecektir. Oradaki görme işi sadece göz organıyla olmayıp ayan beyan olacağı ve herkesin bunu bileceği için herkes için asıl ma'nâda bilmenin ahirette olacağı şeklinde yorumlamak da kanaatimizce uygundur. Bu sebeple bu ifâdeye "Sen de onlar da <u>kesin olarak bileceksiniz</u>." şeklinde meâl vermek daha uygun olacaktır.

Misâl-8

"قَدْ جَاءكُم <u>بَصَآئِرُ</u> مِن رَّبِّكُمْ فَمَنْ <u>أَبْصَرَ</u> فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَاْ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ" (el-En'âm6/104)

Bu âyette geçen "besâir" kelimesi de meâllerde şöyle çevrilmiştir:

Diyanet İşleri Meali (Yeni): Rabbinizden size <u>gerçekleri gösteren deliller</u> geldi. Artık kim gözünü açar hakkı idrak ederse kendi yararına, kim de

---

91 Ebû's-Su'ûd, *İrşâd,* V: 370.
92 Kurtûbî, *Câmi',* XXI: 144.
93 Râzî *Mefâtîhu'l-ğayb,* XXX: 82.

(hakkın karşısında) körlük ederse kendi zararınadır. Ben başınızda bekçi değilim.

Diyanet Vakfı: (Doğrusu) size Rabbiniz tarafından basiretler (idrak kabiliyeti) verilmiştir. Artık kim hakkı görürse faydası kendisine, kim de kör olursa zararı kendinedir. Ben üzerinize bekçi değilim.

Edip Yüksel: Rabbinizden size aydınlatıcı bilgiler gelmiş bulunuyor. Kim görürse kendi yararına, kim körlük ederse kendi zararınadır. Ben üzerinize bekçi değilim.

Hasan Basri Çantay: Size Rabbinizden muhakkak basıyretler gelmişdir. Artık kim (onlarla hakkı) görür (ve îman eder) se kendi lehine, kim (ondan) kör kalırsa o da kendi aleyhinedir. Ben sizin üzerinizde bir bekci değilim.

Ömer Nasuhi Bilmen: «Muhakkak size Rabbiniz tarafından basiretler gelmiştir. Artık kim görürse kendi lehinedir, kim de görmezse kendi aleyhinedir. Ve ben sizin üzerinize bir muhafız değilim.»

Muhammed Esed: Şimdi Rabbinizden size (bu ilahi kelam yoluyla) anlama ve kavrama araçları verilmiştir. O halde, kim görmek isterse kendi lehine, ve kim de körlüğü tercih ederse kendi aleyhine davranmış olur. Ve (kalbi katılaşmış olanlara de ki): "Ben sizin bekçiniz değilim!"

Süleyman Ateş: Doğrusu size Rabbinizden basiretler geldi. Artık kim (gerçeği) görürse yararı kendisine, kim de (gerçeğe karşı) kör olursa zararı kendisinedir. Ben sizin üzerinize bekçi değilim.

Yaşar Nuri Öztürk: Gerçek şu ki, size Rabbinizden gönül gözleri gelmiştir. Kim görürse kendisi yararına, kim körlük ederse kendisi zararına... Ben sizin üzerinize bekçi değilim.

"Besâir" kelimesine Hasan Basri Çantay, Ömer Nasuhi Bilmen ve Süleyman Ateş'in meâllerinde doğrudan "basîret" şeklinde çevrilmeden latinize edilerek meâl verilmiştir. Edip Yüksel'in "aydınlatıcı bilgiler" şeklindeki yorumu da kanâatimizce isâbetli değildir. Çünkü bu kelimenin anlamını sadece bilgilere tahsis edecek bir karine yoktur. Yine Yaşar Nuri Öztürk'ün de "gönül gözleri" şeklindeki çevirisi ma'nâyı daraltmaktadır. Kanâatimizce en isâbetli meâller Diyanet İşlerinin "gerçekleri gösteren

deliller" ve Muhammed Esed'in "anlama ve kavrama araçları" tarzındaki çevirileridir. Bu âyetteki "basîretler" tefsîrlerde, kendisiyle hidâyetin görüldüğü ve hak ile batılı birbirinden ayıran açık delîller,[94] Kur'ân-ı Kerîm'de ve âyetlerde gerçeği gösteren yollar,[95] hakîkatın kendisiyle açığa çıktığı delîller,[96] kendisi ile bilinen ve delîl getirilen âyet ve burhanlar,[97]aklî delîllerle sabit olan hakkı öğreten âyet ve burhanlar[98] olarak açıklanmıştır. Râzî, âyetlerin bizzat kendilerinin "basîret" olmadığını, bu delîlerin ve âyetlerin kuvvetleri ve apaçık oluşları sebebi ile onları iyice idrâk edip onların hakîkatlarına vâkıf olan kimseler için birer basîret sebebi olduklarını, bu sebeple basîretler diye adlandırıldıklarını zikretmektedir.[99]

Anlayabildiğimiz kadarıyla burada "basîretler" kelimesi hem gönderilen burhan ve hüccetlere hem de insanlara verilen anlama ve kavrama araçlarına delâlet etmektedir. Bu sebeple bu âyete şöyle meâl vermenin daha güzel olacağını düşünüyoruz:

"Rabbinizden size gerçekleri gösteren deliller (ve bu delilleri anlama ve kavrama araçları) gelmiştir. Artık kim bu hakikatleri idrak ederse kendi yararına, kim de (bu hakikatler karşısında) körlük ederse kendi zararınadır. Ben başınızda bekçi değilim."

Sonuç

Göz, görme hissi, bilmek, tefekkür etmek, ibret almak, basîretle görmek, kalp gözü, ma'rifet, burhân, şâhid gibi anlamlarda kullanılan "ba-sa-ra" fiili ve türevlerini çevirirken bu anlamlardan hangisinin vurgulandığını dikkatlice tespit etmek gerekmektedir. Ancak dikkate aldığımız meâller incelendiği zaman bu fiilin ve türevlerinin geçtiği çoğu yerde genellikle "görmek" anlamı ön plana çıkarılmaktadır. Dikkatli bir şekilde incelendiğinde bu fiilin ve türevlerinin Kur'ân-ı Kerîm'de ekseriyetle bilmek, sezmek, kavramak, tefekkür etmek, ibret almak gibi anlamlara işâret ettiği görülmektedir.

---

94 Beğavî, *Me 'âlimu't-tenzîl,* III: 174.
95 Seâlibî, *Cevâhiru'l-hisân,* II: 504.
96 Beydâvî, *Envâru't-tenzîl,* II: 176.
97 Kurtûbî, *Câmi',* VIII: 486.
98 Cezâirî, Ebû Bekr Câbir, *Eyseru't-Tefâsîr* I-V: (Medîne: Mektebetu 'Ulûm ve'l-Hikem, 1430/2009), II: 101.
99 Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb,* XIII: 140.

Bu fiilin ve türevlerinin sözlük anlamlarından hangisine delâlet ettiğinin belirlenmeden Türkçeye aktarılmasının bir çeviri problemi olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü anlam bakımından oldukça zengin bir kelimenin tek bir anlamı üzerinde durup diğer anlamlarına işâret etmemek, kelimenin ifâde ettiği anlamın daralması problemini ortaya çıkarmaktadır.

Tefsirlerde de bu kelimenin ve türevlerinin geçtiği yerlerde çoğunlukla bilmek, anlamak, tefekkür etmek, ibret almak, kalp gözü gibi anlamlar üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle "ba-sa-ra" fiilinin ve türevlerinin çevrilirken bu anlamlardan hangisine delâlet ettiği tespit edilmelidir. Bu anlamlar dikkate alınmadan bu fiilin ve türevlerinin geçtiği her yere "görmek" anlamının verilmesi anlamın daralmasına, asıl kastedilen anlamın ise geri planda kalmasına sebep olmaktadır. Eğer bu fiil hem göz ile görmek hem de kavramak, anlamak gibi anlamlara delâlet ediyorsa parantez kullanarak bu anlamlara da gönderme yapılması daha uygun olacaktır. Kur'ân meâllerinde geçen "hâlâ görmeyecek misiniz" gibi çeviriler de aslında mecazen "kavramak, tefekkür etmek, ibret almak" gibi anlamlara delâlet etmektedir. Ancak "basara" fiilinin ve türevlerinin "bilmek, tefekkür etmek, kesin ve doğru bilgi, ma'rifet" gibi anlamları olmasına rağmen meâllerde sadece "görmek" kelimesinin kullanılması bu anlam zenginliğinin kaybolmasına sebep olmaktadır.

Kaynakça

Beğavî, Ebû Muhammed Huseyn b. Mes'ûd. *Tefsîru'l-beğavî, (meâlimu't-tenzîl*) I-VIII. (Riyad: Dâru't-Tayyibe, 1409/1988).

Beydâvî, Nâsıruddîn 'Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Tefsîru'l-beydâvî* (*Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*) I-V. (Beyrût: Dâru İhyâit'-Turasi'l-Arabî, t.y.).

Celâlüddîn el Mahallî-Celaluddin es-Suyûtî. *Tefsîr-u celâleyn* I- II. (İstanbul: t.y., Salâh Bilici Kitabevi).

Cevherî, İsmâil b. Hammâd. *es-Sıhah Tâcu'l-lüga ve Sıhahu'l-'arabiyye* I-VI. thk. Ahmed 'Abdulğafûr 'Attâr. (Beyrût, Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, t.y.).

Cezâirî, Ebû Bekr Câbir. *Eyseru't-Tefâsîr* I-V. (Medîne: Mektebetu 'Ulûm ve'l-Hikem, 1430/2009).

Curcânî, Seyyid Şerîf Ali b. Muhammed. *Kitâbu't-ta'rîfât*. thk. Muhammed Sıddîk Minşâvî. (Kâhire; Dâru'l-Fadîle, t.y.).

D. Mehmed Doğan. *Büyük Türkçe Sözlük*. (Ankara: Birlik Yayınları, 1981.).

Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Gırnâtî el-Endelusî. *el-Bahru'l-muhît fi't-tefsîr* I-VIII. thk. Âdil Ahmed Abdu'l-Mevcud- 'Ali Muhammed Mu'avvid. (Beyrût: Dâru'l-Kutubu'l-'İlmiyye, 1413/1992).

Ebû Hilâl el-Askerî. *el-Furuqu'l-lüga (Arab dilinde ve Kur'ân'da farklar sözlüğü)*. tr Veysel Akdoğan. (İstanbul: İşaret Yayınları, 2009).

Ebû'l-Ferec, 'Abdurrahmân. *Zâdu'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr* I-IX. (y.y: Mektebetu'l-İslamî, t.y.).

Ebû's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed el-'İmadî. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'-Kur'âni'l-Kerîm* I-V. thk. 'Abdulkâdir Ahmed 'Atâ, (Riyâd: Mektebetu'r-Riyadi'l-Hadîse, t.y.).

Elmalılı Hamdi, Yazır. *Hak Dini Kur'ân Dili* I-X. (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, t.y.).

Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbu'l-lüga* I-XV. thk. Ahmed 'Abdulalîm el-Berdûnî, (Mısır: Dâru'l-Mısriyye, t.y.).

Ferâhidî, Halil b. Ahmed. *Kitabu'l-'ayn*. (Beyrût, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003).

Fîrûzâbâdî, *Besâiru zevi't-temyîz fî letâifi'l-kitâbi'l-'azîz* I-VI, thk. Muhammed Ali Neccâr, (Kâhire: 1416/1996).

Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâmûsu'l-muhît*. (Beyrût: Mekteb-u Tahkîki't Turâsi fî Muesseseti'r-Risâle, 1426/2005).

Gazzâlî, Ebû Hamîd (ö.505/1111. *Dinde kırk esas*. tr Hüseyin Erdoğan. (İstanbul: 1990, Hisâr Yayınevi).

İbn 'Atıyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib el-Endelûsî. *el-Muharrerul'-veciz fi tefsîril' Kur'ânil- 'Azîz* I-VI. thk. 'Abdusselâm 'Abduşşâfiî Muhammed. (Beyrût: Dârul'-Kutubi'l-'İlmiyye, 1422/2001).

İbn Âşur, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *Tefsîru't-tahrir ve't-tenvîr,* (Tûnus: Dâru't-Tûnusiyye, 1994).

İbn Dureyd, Ebû Bekr Muhammed Hasen. *Kitab-u cemhereti'l-lüga* I-III. thk. İbrahim Şemsuddin. (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1408/1987).

İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyyâ (ö.395/1004). *Mu'cemu mekâyîsi'l-lüga* I-VI (Beyrût, Dâru'l-Fikr, t.y).

İbn Kesîr, İmaduddîn Ebû'l-Fidâ İsmâil. *Tefsîru'l-kur'âni'l-'azîm* I-VIII. thk. Sami b. Muhammed es-Sellame. (Beyrût: Dâru Tayyibe, t.y.).

İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrim. *Lisânu'l-'arab* I-XV. (Beyrût: Dâr-u Sâdır, t.y.).

Kurtûbî, Ebû 'Abdillâh Muhammed Ensârî. *el-Câmi' li ahkâmi'l-kur'ân* I-XXIV. thk. Abdullâh b. Abdulhasan et-Turkî. (Kâhire: 1427/2006).

Maturîdî, Muhammed b. Mahmud Ebû Mansûr es-Semerkandî el-Maturîdî el-Hanefî. *Te'vilatu'l-Kur'ân* I-V. thk. Fâtıma Yûsuf el-Haymî. (Beyrût: Muessesetu'r-Risaleti Nâşirûn, 1465/2004).

Mehmed Vehbi Çelik. *Hulâsatu'l-beyân* I-XVI. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1979.

Muhammed Esed. *Kur'an mesajı meal-tefsîr*. trc. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk. (İstanbul: İşaret Yayınları, 1418/1997).

Mustafa Nihat, Özön. *Osmanlıca-türkçe sözlük*. (İstanbul: İnklap ve Aka Yayınları, 1965).

Nesefî, Ebû'l-Berekât 'Abdullâh b. Ahmed Mahmûd. *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl* I-III. (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'Arabî, 1989).

Sâhib, Ebû'l-Kâsım İsmâil b.'Abbâs b. 'İbâd. *el-Muhît fi'l-lüga* I-III. thk. Muhammed Hasan Âl Yasîn. (Bağdat:, Matbaatu'l-Ma'ârif, 1975).

Se'âlibî, İmam Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf Ebi Zeyd es-Se'âlebî el-Mâliki. *Cevâhiru'l-hisân fî tefsîri'l-kur'ân* I-V. thk. 'Ali Muhammed Mu'avvid- 'Âdil Ahmed Abdulmevcûd. Beyrût: Dâru İhyâit'-Turasi'l-'Arabî, 1418/1997).

Şemseddîn Sami. *Kâmûs-ı turkî*. (İstabbul: 1317/1899, Dersaâdet).

Şevkânî, Muhammed Ali b. Muhammed. *Fethu'l-kadîr el-câmî' beyne fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't-tefsîr* I-V. thk. 'Abdurrahmân 'Amîre, (t.y., y.y.).

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-kur'ân* I-XXV. thk. 'Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Turkî, (Kâhire: y.y. 1422/2001).

Toshihiko Izutsu. *Kur'ân'da Allâh ve insan*. tr Süleyman Ateş, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, t.y.).

Zebîdî, Muhibbuddîn Muhammed Murtazâ Huseyn Vâsıti. *Tâcu'l-'arûs min cevâhîri'l-kâmus*. (Kuveyt: Matbaatu Hukûmeti Kuveyt, 1392/1972).

Zemahşerî. *el-Keşşâf an hakâiki ğavâmıdı't-tenzîl ve'uyûni'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl* I-IV. thk. Âdil Ahmed Abdu'l-Mevcud-Ali Muhammed Mu'avvid. (Beyrût: Mektebetu'l-Ubeykan, 1418/1998).

------------- *Esâsu'l-belâğa* I-II. thk. 'Abdurrahîm Mahmûd. (Beyrût, Dâru'l-Ma'rife, 1402/1982).